

Daktyloskopia w Polsce w XX wieku

Początki daktyloskopii w okresie II Rzeczypospolitej

W carskiej Rosji rozpoczęto daktyloskopowanie przestępców już w 1903 roku. Oficjalnie jednak badania daktyloskopijne w celach identyfikacyjnych zatwierdzono dopiero 30 grudnia 1906 roku. W tym dniu bowiem uruchomiono Centralne Biuro Daktyloskopijne zorganizowane przy Głównym Zarządzie Więzień. W biurze tym mieściła się centralna registratura daktyloskopijna, w której znajdowały się karty daktyloskopijne przestępców skazanych głównie na katorgę i zesłanie. Już w listopadzie 1909 roku w Warszawie na podstawie śladów linii papilarnych pozostawionych na miejscu zdarzenia ustalono mordercę niejakiej Waszkiewicz, a w grudniu tego samego roku, w identyczny sposób, wykryto sprawców morderstwa Łapińskiego o nazwiskach: Boroński i Jaworski. Ekspertyzy w powyższych sprawach opracował Michał Żabczyński, który był autorem kilku prac z zakresu daktyloskopii¹. Zredagował on m.in. w 1909 roku dokument, który został wydany w postaci okólnika warszawskiego oberpolicmajstra generał-majora Mejera w roku 1910 w języku rosyjskim i zatytułowany „Registracja przestępców i priemy razsledowania prestupleni”. W dokumencie tym M. Żabczyński pisze: „Przy sprawach typu kradzież z włamaniem, zabójstwo i innych, gdy przestępca może pozostawić ślady materialne, policjantom, którzy pierwsi przybywają na miejsce przestępstwa, zalecam nie tylko szczególną ochronę śladów, lecz także natychmiastowe powiadomienie fotografa (tel. 338) i agenta biura rejestracyjnego, przy czym do ich przybycia nie wolno niczego dotykać. Naczelnik musi zadbać o to, żeby ww. wyjeżdżali na miejsce zdarzenia natychmiast, wyposażeni we wszystkie urządzenia niezbędne do rejestrowania śladów daktyloskopijnych”².

We wspomnianym wyżej dokumencie Żabczyński przedstawia opracowany przez siebie wzór karty daktyloskopijnej oraz sposób jej wypełniania, a także dalszego z nią postępowania (ryc. 1).

Na ziemiach polskich do 1918 roku w jednostkach policyjnych zaborców zorganizowane były tzw. działy rejestracyjne, w skład których wchodziły m.in. stacje daktyloskopijne. Przykładem może być stacja daktyloskopijna Wydziału dla Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego („Ochraha”) w Warszawie. Z chwilą odzyskania niepodległości i zorganizowania polskiego aparatu ścigania jednym z ważniejszych problemów stało się zagadnienie wprowadzenia odpowiedniego systemu identyfikacji sprawców przestępstw. Powołana

do życia – ustawą z dnia 24 lipca 1919 roku – Policja Państwowa w swojej pracy wykrywczej zaczęła powszechnie stosować daktyloskopię. W dniu 24 grudnia 1919 roku komendant główny Policji Państwowej (PP) zaaprobował i wprowadził w życie pierwszą polską instrukcję daktyloskopijną³.

W myśl powyższej instrukcji daktyloskopowaniu podlegały następujące osoby:

- 1) aresztowani oraz podejrzani, którzy należeli do kategorii zawodowych zbrodniarzy, podlegających dozorowi policyjnemu,
- 2) aresztowani, którzy ze względu na swoje dawniejsze życie, rodzaj oraz sposób popełnienia czynów karygodnych są szkodliwi dla Państwa, mienia i życia obywateli, a którym za popełnienie czynu karygodnego grozi kara ciężkiego więzienia,
- 3) międzynarodowi zbrodniarze i włóczędzy wszelkiego rodzaju,
- 4) wydaleny z kraju wyrokami sądowymi lub orzeczeniami administracyjnymi,
- 5) podający fałszywe nazwisko oraz legitymujący się fałszywymi dowodami osobistymi, jako też osoby, co do których zachodzi uzasadnione podejrzenie, że starają się wprowadzić w błąd urzędy państwowe,
- 6) Cyganie obojga płci bez względu na wiek i przynależność państwową,
- 7) osoby aresztowane lub podejrzane o szpiegostwo oraz inne działania mające na celu wyrządzenie szkody Państwu,

Ryc. 1. Pierwsza i druga strona karty rejestracyjnej przestępcy przedstawiona przez M. Żabczyńskiego w okólniku⁴

Fig. 1. Criminal record card presented by M. Żabczyński in circular letter

- 8) osoby nieznane w okolicy, przetrzymane z jakichkolwiek powodów, głuchoniemi, umysłowo chorzy itp., celem stwierdzenia ich tożsamości,
- 9) osoby, których zdjęcia daktyloskopijnego zażądał sąd lub inne władze do tego powołane,
- 10) zwłoki zamordowanych, a nieznanymi w okolicy, jako też osób, które przypadkowo poniosły śmierć.

Trzeba także pamiętać, że w 1919 roku ówczesny premier I. Paderewski zaprosił do Polski angielską misję policyjną. Działała ona do października 1920 roku. Do jej zadań należało m.in. udzielenie pomocy w organizowaniu polskich organów ścigania oraz prowadzenie szkoleń. Działalność w międzynarodowych strukturach policyjnych na szeroką skalę polska Policja rozpoczęła w 1923 roku, kiedy to jej przedstawiciele uczestniczyli w Wiedniu w kongresie założycielskim Międzynarodowej Komisji Policji Kryminalnych. Wtedy to datuje się przystąpienie polskiej Policji do Interpolu.

Rok 1922 przyniósł kolejne decyzje związane z organizacją polskiej służby daktyloskopijnej. Na podstawie Rozkazu nr 165 Komendanta Głównego Policji Państwowej z 20 marca 1922 roku w ekspozyturach śledczych działających w większych miastach i przylegających do nich powiatach zorganizowano biura rejestracyjne, w skład których wchodziły m.in. registry kart daktyloskopijnych. Jednocześnie pracownicy ekspozytur śledczych w Warszawie, Łodzi, Sosnowcu, Lublinie, Białymstoku, Krakowie, Lwowie, Poznaniu i Toruniu uzyskali uprawnienia do klasyfikacji kart daktyloskopijnych. W związku z tym urzędy śledcze okręgu łódzkiego, lubelskiego, białostockiego, krakowskiego, lwowskiego, poznańskiego i toruńskiego zostały zobowiązane do przekazania wspomnianym ekspozyturom zbiorów posiadanych kart daktyloskopijnych w terminie do 1 lipca 1922 roku. Polecenie to nie dotyczyło jedynie urzędu śledczego m.st. Warszawy, gdyż miał on jednocześnie kompetencje ekspozytury śledczej.

W związku z kolejnymi reorganizacjami aparatu ścigania i powstaniem w 1927 roku przy komendach wojewódzkich PP urzędów śledczych, a przy niektórych komendach powiatowych PP wydziałów śledczych, sprawy związane z prowadzeniem registry daktyloskopijnych zostały ostatecznie przekazane urzędowi śledczemu.

Powołane w ten sposób do życia wojewódzkie centrale daktyloskopijne istniały do 1934 roku. Motywy likwidacji tych placówek przedstawiono w następujący sposób: „Celem usprawnienia i uproszczenia rozpoznawstwa daktyloskopijnego oraz uzyskania jak najdalej idącej oszczędności zarówno w wydatkach jak i czasie, Komendant Główny polecił zlikwidować registry daktyloskopijne prowadzone przez urzędy śledcze. W związku z tym uzupełnianie wojewódzkich central

daktyloskopijnych nowym materiałem rozpoznawczym nadal nie będzie miało miejsca. Karty daktyloskopijne znajdujące się obecnie w zbiorach wojewódzkich pozostaną na miejscu i służyć będą do stopniowego uzupełniania centralnej registry daktyloskopijnej Wydziału IV Komendy Głównej Policji Państwowej oraz do aktualizowania daktyloskopijnego materiału rozpoznawczego stosownie do zarządzeń wydawanych przez Wydział IV. Powyższe zarządzenie zlikwidowania nie dotyczy urzędu śledczego m.st. Warszawy, który prowadzić będzie nadal registry daktyloskopijną”⁵. Z dniem 18 lutego 1935 roku, na podstawie Rozkazu nr 644 Komendanta Głównego Policji Państwowej, została zlikwidowana również registry daktyloskopijna urzędu śledczego m.st. Warszawy.

W 1928 roku opublikowano instrukcję dla urzędów i wydziałów śledczych. Załącznikiem do niej była m.in. instrukcja daktyloskopijna składająca się z 25 paragrafów. Podobnie jak instrukcja zawarta w „Podręczniku dla służby daktyloskopijnej” z 1920 roku, nałożyła ona na organy ścigania obowiązek daktyloskopowania następujących kategorii osób:

- 1) znani policji przestępcy zawodowi recydywiści bez względu na rodzaj i kwalifikacje popełnianego przez nich przestępstwa,
- 2) osoby aresztowane, względnie przytrzymane pod zarzutem popełnienia przestępstw zagrożonych karą śmierci lub ciężkim więzieniem,
- 3) osoby aresztowane za dopuszczenie się takich przestępstw, które z reguły popełniane są zawodowo, np.: kradzież kieszonkowa, kradzież sklepową, jarmarczna, kradzież z włamaniem, kradzież z podkopem, fałszerstwo banknotów, monet i innych papierów wartościowych, oszustwa z użyciem fałszywych brylantów, bezwartościowych przedmiotów i materiałów, uprawianie gry hazardowej w pociągach i inne,
- 4) osoby zatrzymane pod zarzutem jakichkolwiek wykroczeń przeciwko prawu i porządkowi, jeśli bezsprzeczne stwierdzenie ich tożsamości nastręcza trudności danemu urzędowi policyjnemu,
- 5) osoby zwolnione po odbyciu kary co najmniej więzienia za przestępstwa kryminalne, jeśli przedtem nie były daktyloskopowane,
- 6) osoby zaaresztowane za przestępstwa skierowane przeciwko Państwu,
- 7) osoby wydalone z kraju na mocy wyroków sądowych, względnie orzeczeń władz administracyjnych, jak również osoby deportowane do kraju przez zagraniczne władze ze względu na ich szkodliwość dla bezpiecznego życia i mienia,
- 8) Cyganie obojga płci od 14 roku życia począwszy, bez względu na przynależność państwową,

- 9) nieznani, a przytrzymani z jakichkolwiek powodów prawnych osobnicy niewiadomego pochodzenia, np. głuchoniemi, umysłowo chorzy itp., celem ustalenia ich tożsamości,
- 10) osoby, których daktyloskopowanie zostało zarządzone przez władze sądowe, administracyjne lub wojskowe,
- 11) zwłoki nieznanymi osobnikami zamordowanych oraz osób niewiadomego pochodzenia, które poniosły śmierć przypadkowo, np. skutkiem katastrof, przejechania, utonięcia, zostały zabite w czasie pościgu policyjnego lub które popełniły samobójstwo⁶.

Wspomniana instrukcja określała również, ile kart daktyloskopijnych należało sporządzić w poszczególnych przypadkach. Zazwyczaj wykonywane były dwie karty daktyloskopijne. Jedna z nich kierowana była do centralnej registratury daktyloskopijnej w Warszawie, druga zaś (aż do 1935 roku, kiedy to ostatecznie zostały zlikwidowane wojewódzkie registratury daktyloskopijne) pozostawała w urzędzie śledczym danego województwa. W przypadku gdy aresztowano kasiarza, podkopywacza, włamywacza mieszkaniowych lub kościelnych, wytrychowców, lipkarzy, złodziei hotelowych i bandytów sporządzano dodatkowo jeszcze jedną kartę daktyloskopijną i zamieszczano na niej nadruk „monodaktyloskopijną”. Kartę tę również wysyłano do centralnej registratury daktyloskopijnej w Warszawie.

Gdy zachodziła potrzeba dokonania ustaleń odnośnie do obywateli polskich w Międzynarodowej Komisji Policji Kryminalnej w Wiedniu, do Wydziału IV KGPP należało przesłać dodatkowo dwie karty daktyloskopijne danej osoby. Wówczas gdy chodziło o przeprowadzenie sprawdzenia cudzoziemców, należało sporządzić tyle kart daktyloskopijnych, w ilu państwach przebywał lub mógł przebywać poddawany sprawdzeniu obcokrajowiec.

Jednocześnie we wspomnianej instrukcji zawarte było stwierdzenie, że do przeprowadzania ekspertyz daktyloskopijnych i wydawania orzeczeń w tym kierunku upoważniony jest jedynie Oddział Rozpoznawczy Centrali Służby Śledczej w Warszawie, ul. Ciepła 13. Załącznikiem do instrukcji był druk nowej karty daktyloskopijnej. Różniła się ona od karty z 1919 roku brakiem miejsca na zdjęcie sygnalityczne daktyloskopowanego.

W lutym 1933 roku zapoczątkowana została przez centralną registraturę daktyloskopijną akcja porządkowania zbiorów kart daktyloskopijnych. Dnia 15 lutego 1933 roku kierownik referatu rozpoznawczego Wydziału IV KGPP J. Jakubiec skierował do naczelnika tego wydziału nadinspektora L. Naglera pismo następującej treści: Proszę o pozwolenie wycofania z registratury kart daktyloskopijnych dotyczących następujących osobników:

- 1) tych, którzy osiągnęli 70 rok życia,
- 2) kart daktyloskopijnych nieposiadających wartości identyfikacyjnej z powodu wadliwego sporządzenia,
- 3) kart daktyloskopijnych tych osobników, którzy zostali daktyloskopowani przez urzędy zaborcze, a od czasu istnienia Państwa Polskiego nie byli powtórnie daktyloskopowani,
- 4) kart daktyloskopijnych tych osobników, którzy w okresie od 1918 do 1926 roku byli jedyny raz daktyloskopowani za włóczęgostwo, nielegalne przekroczenie granicy lub do ustalenia tożsamości, jednak z wyjątkiem kart Cyganów,
- 5) kart daktyloskopijnych tych osobników, którzy byli daktyloskopowani w związku z popełnieniem wykroczeń natury administracyjnej, złamaniem przepisów sanitarno-obyczajowych itp. przekroczeń ustawy, jednak niemających nic wspólnego z ustawą karną,
- 6) kart daktyloskopijnych, na których nie podano przyczyny oraz miejsca daktyloskopowania,
- 7) tych kart daktyloskopijnych, na których jako przyczynę zatrzymania, a tym samym daktyloskopowania podano jedynie właściwie nic niemówiące określenie „politycznie podejrzany”⁷.

Na przełomie 1937 i 1938 roku, w związku z wcześniejszą likwidacją wojewódzkich registratur daktyloskopijnych, Wydział IV KGPP zainicjował kolejną akcję zmierzającą do usprawnienia stosowanych wówczas sposobów rejestracji podejrzanych, m.in. i rejestracji daktyloskopijnej. Zaproponowano wówczas, aby w trakcie rejestracji osób podejrzanych w urzędach śledczych pobierać od nich odfitki palca wskazującego prawej ręki na tzw. kartach informacyjnych. Dnia 27 lutego 1939 roku system ten (na zasadach eksperymentu) wprowadzono w urzędzie śledczym m.st. Warszawy. O jego wynikach poinformował naczelnik tego urzędu już 25 maja 1939 roku. Wyjaśnił, że w podległym mu urzędzie wprowadzono zasadę pobierania odfitki palca wskazującego prawej ręki na meldunkach o zatrzymaniu lub na kartach rejestracyjnych, które pozostawały w urzędzie śledczym. System ten okazał się skuteczny i ekonomiczny. Stwierdzono bowiem, że zmniejszyła się liczba osób podających fałszywe dane personalne.

Do początku 1928 roku rodziły się liczne wątpliwości, czy wolno daktyloskopować pod przymusem, czy też nie wolno tego czynić. W kodeksach zaborców obowiązujących w Polsce aż do 1928 roku brak było jakiegokolwiek wzmianki na ten temat. Problem ten ostatecznie został wyjaśniony w Rozkazie nr 399 Komendanta Głównego Policji Państwowej z 8 maja 1928 roku, w którym stwierdzono, co następuje: „Wobec wątpliwości wysuwanych przez niektórych pp. Komendantów Wojewódzkich PP co do możliwości fotografowania i daktyloskopowania pod przymusem osób podejrzanych

nych, na skutek interwencji Komendy Głównej, pismem z dnia 7 marca 1928 roku nr I. U 1702/28 Ministerstwo Sprawiedliwości wyjaśniło, iż mimo braku wyraźnych przepisów dotyczących daktyloskopowania i fotografowania czynności te można traktować jako oględziny (względnie sprawdzenie tożsamości osoby) w postępowaniu karnym. Czynności tych może policja dokonywać tylko w toku dochodzeń karnych i tylko przeciw osobom podejrzanym. Nie znaczy to, aby dochodzenie musiało być prowadzone przeciw określonej osobie, gdyż może to być również dochodzenie przeciw niewiadomemu sprawcy przestępstwa i w toku tego dochodzenia można poddawać osoby podejrzaną o to przestępstwo daktyloskopii i fotografii. W razie potrzeby może być w takich wypadkach stosowany również i przymus fizyczny. Poza dochodzeniem karnym daktyloskopowanie i fotografowanie dopuszczone jest tylko za zgodą osoby zainteresowanej, zrozumiałym jest, że stosowanie w takich przypadkach jakiegokolwiek przymusu jest niedopuszczalne⁸.

W 1926 roku w celu zwiększenia wykrywalności popełnionych przestępstw Wydział IV KGPP utworzył specjalną registraturę jednopalcową, tzw. monodaktyloskopię. Miała ona na celu umożliwienie ustalenia tożsamości człowieka na podstawie śladów linii papilarnych, ujawnionych na miejscu przestępstwa. Możliwości wykorzystania do wykrywania sprawców przestępstw registratur daktyloskopijnych zorganizowanych według klasyfikacji dziesięciopalcowej, były znacznie ograniczone. Wynikało to głównie stąd, że na miejscach przestępstw ujawniane są przede wszystkim ślady pojedynczych lub zaledwie kilku palców tej samej osoby, podczas gdy do utworzenia formuły klasyfikacyjnej potrzebne są wzory wszystkich dziesięciu palców. Jedynie w wyjątkowych przypadkach ujawniane są kompleksowo ślady pozostawione przez sprawcę prawie wszystkimi palcami, co pozwala na wyprowadzenie tzw. formuł prawdopodobnych i przeszukiwania według nich odpowiednich podzbiorów w registraturze. Z tych względów zrodziła się potrzeba utworzenia kartotek monodaktyloskopijnych, opartych na klasyfikacji odcisków linii papilarnych poszczególnych palców, traktowanych oddzielnie.

Komenda Główna zdecydowała, że tylko Centrala Służby Śledczej, jako jedyna jednostka policyjna, będzie prowadzić registraturę monodaktyloskopijną. Do niej spływały z całego kraju ślady linii papilarnych zabezpieczone na miejscach przestępstw, w celu ich sprawdzenia ze zbiorami kart daktyloskopijnych. W pierwszym okresie istnienia registratury monodaktyloskopijnej jej praca nie przynosiła spodziewanych efektów. Na przykład w 1926 i 1927 roku nie ustalono tą metodą działania żadnego sprawcy przestępstwa. Dopiero w latach trzydziestych, kiedy nabrano większe-

go doświadczenia w tej nowej formie pracy daktyloskopijnej, działalność monodaktyloskopii zaczęła przynosić efekty. W 1931 roku dzięki jej sprawdzeniom wykryto 59 sprawców przestępstw, a w 1938 roku – 176⁹.

W 1938 roku CSŚ podjęła działania zmierzające do usprawnienia pracy registratury monodaktyloskopijnej. W pierwszej kolejności chciała ona ograniczyć wpływ spraw, w których ślady linii papilarnych nie nadawały się do badań identyfikacyjnych. W związku z tym planowano założyć registratury monodaktyloskopijne w urzędach śledczych. Do ich zadań miała należeć ocena śladów pod kątem ich wartości identyfikacyjnej oraz porównanie w celu eliminacji śladów linii papilarnych z kartami daktyloskopijnymi postronnych osób. Dopiero po przeprowadzeniu tych czynności ślady linii papilarnych mogły być przesłane do CSŚ w celu dalszego ich sprawdzenia w centralnej registraturze. Pracę tę mieli wykonywać policjanci, którzy wcześniej ukończyli kurs daktyloskopijny. Szkolenie w tym kierunku miało trwać trzy miesiące; pierwszy kurs wyznaczono na 1 października 1939 roku. Wybuch wojny uniemożliwił przeprowadzenie planowanych zmian.

Niezwykle ważnym dowodem procesowym była ekspertyza daktyloskopijna. Przez to pojęcie do dnia dzisiejszego rozumiane są badania identyfikacyjne, w ramach których porównywane są ślady linii papilarnych, ujawnione na miejscu zdarzenia, z odciskami linii papilarnych palców lub dłoni pobranymi na karty daktyloskopijne¹⁰. W okresie międzywojennym w Polsce ekspertyzy daktyloskopijne wykonywał tylko Referat Rozpoznawczy Wydziału IV KGPP. Przesyłało tam z jednostek policyjnych ślady linii papilarnych wraz z kartami daktyloskopijnymi w celu przeprowadzenia badań i wydania opinii.

Na ogół sądy w Polsce międzywojennej bez większych zastrzeżeń uznawały ekspertyzę daktyloskopijną za dowód w sprawie. Wyrok Sądu Okręgowego w Cieszyńcu z 1924 roku był jednym z pierwszych przypadków, w którym sąd, opierając się głównie na ekspertyzie daktyloskopijnej, skazał oskarżonego na karę więzienia¹¹.

Organizacja laboratoriów kryminalistycznych w Polsce po 1944 roku

Organizacja służb kryminalistycznych od 1944 do 1954 roku odbywała się w dwóch etapach. Pierwszy stanowią lata 1944–1949. W okresie tym stworzono pierwsze komórki kryminalistyczne. Były to prawdziwie pionierskie rozwiązania, gdyż ówczesne władze, organizując te służby, nie opierały się na kadrze przedwojennej Policji Państwowej. Na podstawie pracy R. Zelwianskiego pt. „Technika kryminalistyczna w dwu dwudziestolecich”¹² można prześledzić tendencje rozwo-

jowe polskiej kryminalistyki, w tym również daktyloskopii, po II wojnie światowej. Przede wszystkim przy organizacji MO zrezygnowano z doświadczonych pracowników PP. Ponadto działania wojenne spowodowały duże zniszczenia zarówno w budynkach komend, komisariatów i posterunków, jak również zniszczeniu uległy zbiory, kartoteki, księgozbiór itd.¹³.

W latach 1944–1949 zdołano utworzyć: Sekcję Naukowo-Techniczną Ekspertyz w Komendzie Głównej Milicji Obywatelskiej, Sekcję Ekspertyz Wydziału Kryminalnej Służby Śledczej Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej Województwa Śląskiego (w 1946 r. obie te sekcje połączono) oraz w pozostałych komendach wojewódzkich laboratoria foto-daktyloskopijne. Skoncentrowano się na tworzeniu przyszłej służby rejestracyjno-rozpoznawczej, a szczególnie powiatowych kartotek znanych przestępców, wojewódzkich registratur daktyloskopijnych (dziesięciopalcowych), albumów fotograficznych przestępców oraz registratur monodaktyloskopijnych. Znaczącą rolę w tych pracach odegrał podręcznik skierowany do wszystkich pracowników służby śledczej i wymiaru sprawiedliwości pod redakcją Pawła Horoszowskiego¹⁴. W podręczniku tym autor opierając się na pracach prekursorów daktyloskopii (m.in. Galtona, Locarda, Heindla, Bertillona i in.¹⁵) oraz na własnych doświadczeniach, wskazywał na konieczność utworzenia registratur. Ponadto usystematyzowane i odpowiednio sklasyfikowane wzory linii papilarnych stwarzały podstawy do utworzenia registratur daktyloskopijnych w sposób ujednolicony i uporządkowany. Podręcznik ten na długie lata stał się podstawą do prowadzonych badań w zakresie udoskonalania technik klasyfikacyjnych śladów linii papilarnych. Ponadto w podręczniku tym zawarty został kurs praktyczny w zakresie stosowanych technik ujawniania i zabezpieczania śladów linii papilarnych.

W roku 1947 zostało zorganizowane w byłym MBP drugie laboratorium ekspertyz, nazwane później Centralnym Laboratorium Ekspertyz Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, a w okresie późniejszym – następne, zwane Centralnym Laboratorium Chemii Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego.

W roku 1949 zapadła decyzja likwidacji Sekcji Naukowo-Technicznej Ekspertyz KGMO. Przyniosło to oczywiście niepowetowane straty. W cytowanym opracowaniu R. Zelwiański krytycznie ocenił decyzję o likwidacji ośrodków kryminalistycznych przy MO. Pozostałe (niezlikwidowane) – Centralne Laboratorium Ekspertyz MBP oraz Centralne Laboratorium Chemii MBP – rozwijały przede wszystkim techniki operacyjne, środki łączności itp.

W roku 1954 przystąpiono do odbudowy i rozbudowy służby techniczno-śledczej MO, do organizowania Zakładu Kryminalistyki KGMO i wojewódzkich laborato-

riów kryminalistycznych. Ważnym przepisem z tamtego okresu jest Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych nr 88 z 17 maja 1958 roku, określającego organizację i zadania pionu techniczno-śledczego¹⁶.

W zarządzeniu ustalono:

- a) zadania Zakładu Kryminalistyki KGMO (wykonywanie ekspertyz kryminalistycznych w sprawach karnych, organizowanie prac badawczych z zakresu kryminalistyki, popularyzowanie naukowych metod walki z przestępczością oraz prowadzenie registratur i kartotek pomocniczych do identyfikacji osób i rzeczy),
- b) strukturę zakładu (podział na działy: Badań Broni, Chemii i Biologii, Daktyloskopii i Innych Środków Identyfikacji Osób, Badań Dokumentów, Badań Mechanoskopijnych, Laboratorium Fotograficzne, Inspektorat, Redakcję Wydawnictw Naukowych i Bibliotekę Naukową),
- c) tworzenie wojewódzkich laboratoriów kryminalistycznych (WLK) jako jednostek wykonujących samodzielne ekspertyzy kryminalistyczne,
- d) wymagania personalne stawiane pracownikom zakładu i WLK.

Od roku 1954 następuje dynamiczny rozwój służb kryminalistycznych. Przede wszystkim wyposażono w podstawowy sprzęt kryminalistyczny komendy wojewódzkie i powiatowe. Dużą rolę odegrały szkolenia na temat podstawowych technik ujawniania i zabezpieczania śladów linii papilarnych. Wznowiono również prace badawcze pod kątem wdrażania nowych technik wykrywczych, a także prace nad modyfikowaniem i lepszym systematyzowaniem registratur daktyloskopijnych (dziesięciopalcowych). Regulacji dotyczącej działu daktyloskopii dokonano w Rozkazy nr 8/54 KGMO z 22 października 1954 roku wprowadzającym instrukcję o zasadach stosowania i wykorzystywania rejestracji daktyloskopijnej przez jednostki MO. Następnie został wydany Rozkaz nr 2/59 z 1 kwietnia 1959 roku wprowadzający zasady prowadzenia i wykorzystywania rejestracji daktyloskopijnej. Jeśli chodzi o organizację zbiorów, rozkaz wraz z załączoną do niego instrukcją odgrywał przede wszystkim rolę szkoleniową. Skierowany był do wszystkich pracowników operacyjnych i służby zewnętrznej. Sama instrukcja wprowadzała metody prowadzenia zbiorów.

Zgodnie z tą instrukcją prowadzenie CRD powierzono Zakładowi Kryminalistyki KGMO. Registraturę tę podzielono na trzy działy:

- registraturę daktyloskopijną dziesięciopalcową,
- registraturę monodaktyloskopijną,
- centralny zbiór odcisków linii papilarnych palców rąk nieustalonych przestępców.

Ponadto określono kompetencje wojewódzkich laboratoriów kryminalistycznych w zakresie prowadzenia

wojewódzkich zbiorów odcisków linii papilarnych palców rąk nieustalonych przestępców. Instrukcja ta stanowiła modyfikację przepisów przedwojennych stworzonych przez Policję Państwową¹⁷.

Następnym aktem normatywnym było Zarządzenie nr 101/72 MSW z 25 września 1972 roku wprowadzające Instrukcję nr 1/72 w sprawie rejestracji daktyloskopijnej, łusek, pocisków, broni utraconej oraz dokumentów anonimowych. Zarządzenie to zastąpiło Rozkaz nr 2/59 KGMO oraz Zarządzenie nr 79/60 MSW i obowiązywało do roku 1996. Instrukcja ta wprowadzona Zarządzeniem nr 101/72 omawiała sposób prowadzenia zbioru kart daktyloskopijnych oraz sposób tworzenia tego zbioru przez Centralną Registraturę Daktyloskopijną Zakładu Kryminalistyki KGMO. W instrukcji ponadto określono sposoby: przeprowadzania wywiadu daktyloskopijnego przez telefon, badania kompleksowo zabezpieczonych śladów ujawnionych na miejscu przestępstwa, rejestracji niezidentyfikowanych śladów linii papilarnych zabezpieczonych na miejscu przestępstwa. Tak więc były to działania prowadzone pod kątem scentralizowania prowadzenia rejestrów odcisków linii papilarnych nieustalonych przestępców, które do tej pory prowadzone były w laboratoriach wojewódzkich.

Z chwilą transformacji ustrojowej w Polsce, od roku 1989, zaistniała potrzeba stworzenia nowych podstaw prawnych daktyloskopowania osób. Wprowadzona 6 kwietnia 1990 r. ustawa o Policji zmieniła podstawy prawne daktyloskopowania osób, a prokurator generalny RP w piśmie do ministra spraw wewnętrznych z dnia 24 kwietnia 1989 roku uznał za stosowne zawieszenie wytycznych zawartych w Zarządzeniu MSW nr 101/72¹⁸.

Wprawdzie ustawa o Policji wprowadziła nowe podstawy prawne daktyloskopowania osób, to przepisy wykonawcze zostały wprowadzone Zarządzeniem nr 5/96 Komendanta Głównego Policji z dnia 9 lutego 1996 roku w sprawie sposobu prowadzenia zbiorów odcisków linii papilarnych i zdjęć osób podejrzanych o popełnienie przestępstw umyślnych, ściganych z oskarżenia publicznego oraz osób o nieustalonej tożsamości lub usiłujących ukryć swoją tożsamość. Zgodnie z § 1 pkt 1 ust. 1 odciski linii papilarnych pobiera się od osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa umyślnego, ściganego z oskarżenia publicznego. Zarządzenie to wprowadziło zasadnicze zmiany w prowadzeniu zbiorów daktyloskopijnych – oprócz CRD wprowadzono wojewódzkie registry daktyloskopijne. W związku z tym sporządzano trzy karty daktyloskopijne jednej osoby, z których jedna pozostawała w aktach sprawy, a dwie pozostałe trafiały do WRD i CRD (uprzednio sporządzano jedną kartę daktyloskopijną). Ponadto w sposób zasadniczy zmienił się wzór kart daktyloskopijnych. Dotychczas stosowano dwa rodzaje kart, czar-

ną dla mężczyzn, czerwoną dla kobiet. Na starych kartach umieszczano rysopis osoby daktyloskopowanej, kolor włosów, kolor oczu, znaki szczególne itd. W nowych kartach odstąpiono od podawania ww. szczegółów, ale wprowadzono dwa rodzaje kart. Pierwszy wzór to karty daktyloskopijne podlegające rejestracji daktyloskopijnej, drugi wzór to karty daktyloskopijne niepodlegające rejestracji z nadrukiem: „Wyłącznie do eliminacji śladów”. Obydwa wzory wprowadzono zgodnie z normami obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej. Kolejną nowelizacją wprowadzoną przez to zarządzenie była konieczność wykonywania odbitek dłoni. Przepis ten wprowadzono z myślą o Automatycznym Systemie Identyfikacji Daktyloskopijnej.

Intensywne prace w tym zakresie przyczyniły się do wprowadzenia Zarządzenia nr 6 KGP z dnia 16 maja 2002 roku w sprawie uzyskiwania, przetwarzania i wykorzystywania przez policję informacji oraz sposobów zakładania i prowadzenia zbiorów tych informacji. W zarządzeniu wprowadzono zmiany dostosowane do zapisu danych (w ten sposób tworzenia zbiorów) na elektronicznych nośnikach informacji. Ponadto, zgodnie z nowelizacją kodeksu karnego z 1997 roku, wprowadzono daktyloskopowanie „nieletnich dopuszczających się czynów zabronionych przez ustawę jako przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego”. Wszystkie te osiągnięcia nie byłyby możliwe bez wcześniejszych prac badawczych z zakresu automatyzacji kartotek daktyloskopijnych. Jeszcze w roku 1960 zostały zapoczątkowane prace w tej dziedzinie¹⁹.

Obecnie podstawy prawne daktyloskopowania osób określa obowiązujące od 5 września 2007 roku rozporządzenie MSWiA w sprawie przetwarzania przez Policję informacji o osobach. Rozporządzenie wprowadzono w życie po zmianie ustawy o Policji. Zmieniona ustawa o Policji zaczęła obowiązywać 20 września 2006 roku. Konieczność zmian w ustawie o Policji wynikała z przepisów Konstytucji RP, a mianowicie z art. 51 ust. 2 i 5, według którego władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym. Zgodnie z nowymi uregulowaniami prawnymi, pobranie lub uzyskanie informacji, w tym danych osobowych, a następnie ich gromadzenie, przetwarzanie i wykorzystanie, jest dozwolone wówczas, gdy spełnione są warunki określone w art. 20 ust. 2c ustawy o Policji, który ma następujące brzmienie: „Informacji, o których mowa w ust. 2a, nie pobiera się, w przypadku gdy nie mają one przydatności wykrywczej, dowodowej lub identyfikacyjnej w prowadzonym postępowaniu”. Wprowadzone zmiany w przepisach prawnych w sposób widoczny wpłynęły na liczbę daktyloskopowanych osób, co nie pozostało bez ujemnych skutków na stan zasobów policyjnych kryminalistycz-

nych baz danych, takich jak np. AFIS. Mniejsza liczba kart daktyloskopijnych rejestrowanych w bazie AFIS to jednocześnie mniejsze prawdopodobieństwo uzyskania pozytywnego wyniku z przeszukania w tej bazie.

Systemy automatycznej identyfikacji daktyloskopijnej, zwane w skrócie: AFIS (Automated Fingerprint Identification Systems), są obecnie wykorzystywane w wielu państwach świata. Automatyzacja tradycyjnych registratur daktyloskopijnych umożliwiła przede wszystkim szybkie porównywanie śladów linii papilarnych z miejsc zdarzeń z odciskami palców milionów osób, co prowadzi do wykrywania sprawców przestępstw. Systemy AFIS używane są także do ustalania tożsamości osób zatrzymanych przez policję, więźniów, uchodźców, osób ubiegających się o pomoc socjalną, w towarzystwach ubezpieczeniowych, w obiektach o ograniczonym dostępie, do identyfikacji ofiar zabójstw i katastrof oraz do innych celów.

Pierwszy automatyczny system identyfikacji daktyloskopijnej został wyprodukowany w 1978 roku przez firmę Printrak, wywodzącą się z Rockwell International, Inc. W końcu lat siedemdziesiątych powstały kolejne systemy AFIS wyprodukowane przez francuską firmę Morpho Systemes oraz japoński koncern komputerowy NEC. Na początku lat osiemdziesiątych w New Scotland Yard zainstalowano opracowany w Home Office system Logica. Lata osiemdziesiąte były okresem ekspansji trzech już wymienionych producentów: Printrak, Morpho i NEC, którzy sprzedali swoje systemy do wielu państw.

Jednym z prekursorów automatyzacji Centralnej Kartoteki Daktyloskopijnej w Polsce był dr Jarosław Moszczyński. Prowadził on badania nad tzw. liniową metodą kodowania śladów linii papilarnych²⁰. Zgodnie z jego koncepcją, informacje o wzorze dermatoglicznym oparte są nie na rozmieszczeniu minucji, lecz na ciągłości linii papilarnych w wybranym obszarze kodowania. Podstawowe założenia tej metody wyprowadził autor z własności śladów linii papilarnych zabezpieczonych na miejscach przestępstw, a mianowicie: fragmentaryczności, deformacjach, ograniczonej czytelności.

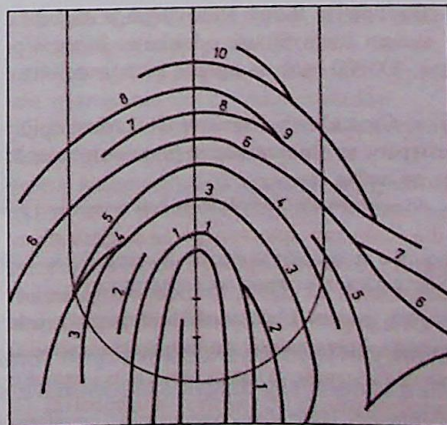
Kodowaniu poddawana jest powierzchnia śladu mieszcząca się wewnątrz swobodnego układu współrzędnych. Dolną część układu współrzędnych stanowi półokrąg o promieniu 4 mm. Przez środek okręgu, będącego zarazem środkiem układu współrzędnych, przebiega pionowa linia (oś główna) dzieląca obszar kodowania na dwa sektory: prawy i lewy. Z boków obszar kodowania ograniczony jest dwiema liniami równoległymi do osi głównej. Odcinek osi głównej, zawarty między środkiem układu a okręgiem, podzielony jest na trzy równe części, wykorzystywane podczas subklasyfikacji wzorów (ryc. 2).

W KWP w Elblągu w 1996 roku postanowiono uruchomić w laboratorium kryminalistycznym system automatycznej identyfikacji daktyloskopijnej palców. Podjęto decyzję zakupu AFIS firmy rosyjskiej Papillon, wersja 5.5²². Zakupiony system Papillon, jako pierwszy w Polsce system AFIS, został uruchomiony 15 marca 1997 roku w wyżej wspomnianej komendzie.

Zainstalowany w KWP w Elblągu system AFIS Papillon spełnił oczekiwania. Efekty jego działania pomogły stworzyć podwaliny pod rozbudowę systemu AFIS o zasięgu ogólnokrajowym, co przy stanie przestępczości w kraju zaczęło być wymogiem czasów. Rozwijane od blisko trzydziestu lat systemy automatycznej identyfikacji daktyloskopijnej osiągnęły już bardzo wysoki poziom sprawności i odgrywają ważną rolę w procesie zwalczania przestępczości. Ich znaczenie wzrosło jeszcze bardziej po całkowitym zakończeniu prac nad automatyzacją identyfikacji odcisków dłoni. Uzyskiwane obecnie wyniki oraz tempo rozwoju informatyki pozwalają przypuszczać, że ostateczne rozwiązanie tego problemu nie jest odległe. Obecnie w Polsce wszystkie laboratoria kryminalistyczne umiejscowione w komendach wojewódzkich Policji zostały wyposażone przynajmniej w jedno stanowisko AFIS.

Jednocześnie w komendach miejskich i powiatowych Policji zainstalowano urządzenia o nazwie MorphoTouch, pozwalające na błyskawiczne sprawdzenie, czy linie papilarne danej osoby figurują w AFIS (ryc. 3).

Prowadzone liczne badania nad przyśpieszeniem i usprawnieniem procesu pobierania odbitek linii papilarnych, szczególnie nad znalezieniem metody alternatywnej do tuszowej, metody, która pozwoliłaby na „niebrudzące daktyloskopowanie”, zaowocowały w Europie powstaniem takich urządzeń jak m.in. francuski Heiman Soft czy rosyjski Papillon-LiveSkaner wykorzystujące w swej pracy elektroniczne pobieranie obrazu linii papilarnych. W rezultacie pod koniec ubiegłego stulecia do daktyloskopowania osób zaczęto, próbnie w wie-

Ryc. 2. Przykład zakodowanego wzoru pętlicowego²¹
Fig. 2. Example of coded loop²¹

lu instytucjach na świecie, wykorzystywać urządzenia elektroniczne, w których zamiast tuszu używano skanerów lub innych elektronicznych czytników linii papilarnych. Także w Polsce zaczęto wykorzystywać elektroniczne daktyloskopowanie osób, wprowadzając na wyposażenie jednostek Policji, Służb Granicznych, Żandarmerii Wojskowej urządzenie o nazwie LiveSkaner.

Odbitki wykonywane za pomocą LiveSkanera w niedalekiej przyszłości mają szansę wypreć tradycyjne daktyloskopowanie za pomocą tuszu. Głównym argumentem przemawiającym za elektronicznym daktylo-

Ryc. 3. Urządzenie MorphoTouch²³
Fig. 3. MorphoTouch device²³

Ryc. 4. Stanowisko do elektronicznego daktyloskopowania LiveSkaner²⁴
Fig. 4. LiveSkaner station for electronic fingerprinting²⁴

skopowaniem jest jego szybkość, precyzja i brak uciążliwości, która towarzyszy daktyloskopowaniu z użyciem tuszu. Szybkość daktyloskopowania, „czystość” tego sposobu pobierania odbitek oraz natychmiastowa transmisja danych do centralnego komputera, dzięki

której odbitki w formie zapisu elektronicznego trafiają do bazy kart daktyloskopijnych, możliwość wielokrotnej i natychmiastowej korekty odbitek o złej jakości, niewątpliwie przemawiają za tą metodą jako przyszłością daktyloskopowania (ryc. 4).

Przedstawione zagadnienia nie oddają w pełni całego dorobku naukowego w zakresie daktyloskopii po II wojnie światowej. Rozwój daktyloskopii odbywał się na dwóch płaszczyznach, co było uzasadnione odrębnymi ich funkcjami, jednak wykorzystanie daktyloskopii jako środka informacji nie miałoby sensu bez rozwijania technik ujawniania i zabezpieczania śladów linii papilarnych. Kolejne etapy rozwoju daktyloskopii w Polsce po II wojnie światowej potwierdzają konieczność rozwijania badań naukowych w obu płaszczyznach pod kątem szkolenia nowych kadr. Rozwój techniki wymaga stosowania coraz doskonalszych programów, mogących sprostać rozrastającym się zbiorom kart i śladów. Zakup nowych programów jest bardzo kosztowny, a modernizacja starych jest zabiegiem krótkoterminowym. Konieczne więc jest pozyskiwanie osób, które będą mogły wykorzystać całą wiedzę z zakresu daktyloskopii, do tworzenia nowych, rodzimych programów. Ponadto oczekiwania organów wymiaru sprawiedliwości przy obecnym stanie techniki wymagają wzmoczonych prac badawczych nad opracowywaniem coraz to lepszych metod i zastosowaniem coraz doskonalszych środków technicznych.

Jan Misztal

PRZYPISY

- ¹ W. Brzęk, Daktyloskopia w Polsce okresu międzywojennego, „Problemy Kryminalistyki” 1980, nr 145–146, s. 512.
- ² M. Szwarz, Pierwszy system rejestracji kryminalnej na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim, „Problemy Kryminalistyki” 2005, nr 249, s. 65.
- ³ D. Buras, Wykorzystanie metod kryminalistycznych w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w świetle praktyki woj. kieleckiego w okresie międzywojennym, „Problemy Kryminalistyki” 1997, nr 217, s. 68.
- ⁴ M. Szwarz, op.cit., s. 66.
- ⁵ W. Brzęk, op.cit., s. 517.
- ⁶ Ibidem, s. 518.
- ⁷ Ibidem, s. 519–520.
- ⁸ Ibidem, s. 522.
- ⁹ A. Misiuk, A. Peptoński, Organizacja instytucji policyjnych w II Rzeczypospolitej 1918–1926, Wyd. WSPol, Szczepno 1994, s. 218.
- ¹⁰ J. Moszczyński, Daktyloskopia. Zarys teorii i praktyki, Wyd. CLK KGP, Warszawa 1997, s. 174.

- 11 D. Buras, op.cit., s. 68.
- 12 R. Zelwianiński, Technika kryminalistyczna w dwu dwudziestoleciach, „Problemy Kryminalistyki” 1964, nr 50–51, s. 480.
- 13 C. Grzeszyk, Daktyloskopia, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1992, s. 236.
- 14 P. Horoszowski, Daktyloskopia – kurs praktyczny, Warszawa 1947.
- 15 F. Locard, L'histoire de la dactyloscopie, Lyon 1930; A. Bertillon, Les empreintes digitales (Rapports) Arch. d'anthrop. crim. Lyon et Paris, 1912 XXVII, s. 36–52; F. Galton, Finger prints, London 1892; Heindl, System und Praxis der Daktyloskopie, Berlin – Leipzig 1922, wyd. II.
- 16 R. Zelwianiński, op.cit., s. 495.
- 17 A. Misiuk, A. Peptłowski, op.cit., s. 215
- 18 C. Grzeszyk, op.cit., s. 238.
- 19 W. Kozłowski, T. Pietrzykowski, Zastosowanie cyfrowych maszyn elektronowych w kryminalistyce, „Problemy Kryminalistyki” 1960, nr 23, s. 5.
- 20 C. Grzeszyk, op.cit., s. 252.
- 21 Ibidem, s. 253.
- 22 M. Szwarc, D. Mazurek, AFIS-Papillon – pierwszy automatyczny system identyfikacji daktyloskopijnej w Polsce, „Problemy Kryminalistyki” 1997, nr 218, s. 61.
- 23 www.bydgoszcz.kujawsko-pomorska.policja.gov.pl.
- 24 Ibidem.
12. Moszczyński J.: Daktyloskopia zarys teorii i praktyki, Wyd. CLK KGP, Warszawa 1997.
13. Moszczyński J.: Dlaczego 12?, „Problemy Kryminalistyki”, 1996, nr 214.
14. Moszczyński J.: Przegląd systemów automatycznej identyfikacji daktyloskopijnej, „Problemy Kryminalistyki”, 1995, nr 208.
15. Szwarc M.: Pierwszy system rejestracji kryminalnej na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim, „Problemy Kryminalistyki” 2005, nr 249.
16. Szwarc M., Mazurek D.: AFIS-Papillon – pierwszy automatyczny system identyfikacji daktyloskopijnej w Polsce, „Problemy Kryminalistyki” 1997, nr 218.
17. Technika kryminalistyczna, pod red. W. Kędzierskiego, Wyd. WSPol, Szczytno 2005.
18. Thorwald J.: Stulecie detektywów, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1992.
19. Wójcikiewicz J.: Problematyka kryminalistyczna w orzecznictwie Sądu Najwyższego w latach 1918–1939, „Problemy Kryminalistyki” 1986, nr 17.
20. Zelwianiński R.: Technika kryminalistyczna w dwu dwudziestoleciach, „Problemy Kryminalistyki” 1964, nr 50/51.

STRESZCZENIE

Ślady linii papilarnych od ponad stu lat stanowią doskonały środek dowodowy w postępowaniu karnym. Postęp w naukach przyrodniczych oraz technicznych niewątpliwie wywarł wielki wpływ na rozwój kryminalistyki, a w tym i daktyloskopii. To właśnie te nauki dostarczyły nowoczesnych i niezawodnych metod identyfikacji człowieka, nowoczesnej klasyfikacji oraz rejestracji daktyloskopijnej. Dlatego przybliżenie procesu rozwoju daktyloskopii w Polsce w okresie XX wieku stanowiło cel niniejszej pracy, w której przedstawiono początki daktyloskopii w Polsce w okresie tworzenia się kryminalistyki w II RP oraz ukazano rozwój laboratoriów kryminalistycznych w okresie po II wojnie światowej.

Słowa kluczowe: Policja Państwowa, daktyloskopia, laboratorium kryminalistyczne, registratura daktyloskopijna AFIS.

SUMMARY

Friction ridge impressions have been a brilliant type of evidence in criminal proceedings for over one hundred years now. The development of forensic science including fingerprint examination has been highly affected by the progress in life and technical sciences. These disciplines yielded modern and reliable methods of fingerprint identification, classification and registration. This is why the aim of this study was to outline the development of fingerprint examination in Poland in the 20 century. The beginning of international and domestic fingerprint research has been also discussed too. Finally the study raises the issue of the development of forensic laboratories in Poland after the World War II.

Keywords: National Police, fingerprints, forensic laboratory, fingerprints register, AFIS.

BIBLIOGRAFIA

1. Buras D.: Wykorzystanie metod kryminalistycznych w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w świetle praktyki woj. kieleckiego w okresie międzywojennym, „Problemy Kryminalistyki” 1997, nr 217.
2. Brzęk W.: Daktyloskopia w Polsce okresu międzywojennego, „Problemy Kryminalistyki” 1980, nr 145–146.
3. Grzeszyk C.: Daktyloskopia, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1992.
4. Gutekunst W.: Początki daktyloskopii, „Przegląd Antropologiczny” 1956, t. XXIII, z. 1.
5. Gutekunst W.: Sto trzydzieści lat daktyloskopii, „Przegląd Antropologiczny” 1955, t. XXI, z. 1.
6. Hanausek T.: Kryminalistyka: zarys wykładu, Zakamycze, Kraków 1976.
7. Hołyst B.: Kryminalistyka, PWN, Warszawa 2000.
8. Horoszowski P.: Daktyloskopia – kurs praktyczny, Wydawnictwo KGMO, Warszawa 1947.
9. Kozłowski W., Pietrzykowski T.: Zastosowanie cyfrowych maszyn elektronowych w kryminalistyce, „Problemy Kryminalistyki” 1960, nr 23.
10. Ludwikowski W.: Podręcznik dla służby daktyloskopijnej, Warszawa 1920.
11. Misiuk A., Peptłowski A.: Organizacja instytucji policyjnych w II Rzeczypospolitej 1918–1926, Szczytno 1994.